

A kortárs irodalom

Tétel: Kertész Imre: Sorstalanság

Feladat: Mutassa be a regény sajátos gyermeki nézőpontjának szerepét

Vázlat

- Az íróról általában
- Műfaj kérdése
- Szerkezet
- Köves Gyuri felnőtté válása-sorstalansága
- A regény „befogadástörténete”, szókészlete, nyelvhasználata

Kertész Imre 1929-ben született Budapesten. Zsidó származása miatt 1944-ben koncentrációs táborba kerül. Hazatérése után újságíró, műfordító.

Első regénye a Sorstalanság (1975)

További művei:

- A kudarc
- Kaddis a meg nem született gyermekért
- Az angol lobogó
- Gólyanapló

Munkáiért, amelyek főleg német nyelvterületen jelentek meg, több díjat is kapott.

Pl:

- 2000-Herder-díj
- 1997-Kossuth-díj
- 2002-Irodalmi Nobel-díj

Kertész Imre műve merőben különbözik minden eddigi holocaust-történettől.

Nehéz meghatározni a regény műfaját. Tartják lágerregénynek, nevelődési-, ill. tudatregénynek is. Leginkább a rendhagyó nevelődési regény műfaja illik rá. A főszereplő Köves Gyuri fejlődése, nevelődése ugyanit negatív előjelű szocializáció, a láger borzalmasa szabályaihoz való igazodás. A főhős a náci haláltáborok tapasztalatai érlelik felnőtté.

Szerkezet:

- A regény 9 fejezetből áll:
- A tér főbb szegmensei: Budapest - vasút + láger - Budapest
- A történet ideje szigorúan lineáris: „Csak lassacskán-időrendben valósul meg minden”.
- A háromkompozíciós egységben az elbeszélői nézőpont, a látókör, az időkezelés, a regény nyelve más és más.

A főszereplő a történet elején (1944-ben) budapesti gimnázium diákja, 15 éves kamasz. Szülei elváltak, ő édesapjával és mostohaanyjával él.

Egy napon az apát munkaszolgálatra hívják, ettől kezdve Köves Gyuri élete gyökeresen megváltozik. Abba kell hagynia az iskolát, de a munkát is, Auschwitzba, Buchenwaldba, majd Zeitzbe hurcolják. Az egyre embertelenebb körülmények között megbetegszik, majd a csodával határos módon visszakérül Buchenwaldba, sokkalta jobb körülmények közé, ahol egy francia orvosnak köszönhetően életben marad, majd egy év elteltével haza utazhat. Otthon furcsa, kettős érzés keríti hatalmába: próbál kapcsolatot teremteni a rokonsággal, de nem érzik meg egymást (Édesapja meghalt egy haláltáborban), ugyanakkor honvágy fogja egy a tábor után, ahol „egy bizonyos értelemben... tisztább és egyszerűbb volt az élet.”

Ebből is kitűnik, hogy Kertész Imre regénye nem a szokványos láger történet, nem a szerző visszaemlékezéseit olvassuk, hanem úgy ismerjük meg a holocaust-történetét, ahogy Köves Gyuri látja, minden rafinériától mentes elbeszélő modorban. Sohasem próbál a felnőttek logikájával gondolkodni megmarad gyerekeknek – ettől válik a stílus is különös, egyszerű hangvétellé, olykor

szándékosan, szinte természetellenesen mesterkéltté („Majd meg egy szobrot mellőzhetünk el, ami az itt kétfelé haladó út közé ékelődő tisztás gyepen állott.”)

A megszokottól eltérő, érthetetlen a fiúnak az emberekhez, helyzetekhez való viszonyulása – a nyitányszerű bevezetéstől az epilógusig. Bizonyos távolságtartással szemléli a rokonokat, szomszédokat, de még édesapját is.

Többé-kevésbé apatikusan éli át az apa búcsúztatását, de az első erotikus-szexuális élményét, az első csókról is, amelyről realiztikus prózaisággal képes írni: „Aztán már csak arra emlékszem, hogy a száját keresgéltem. Langyos, nedves, némileg tapadós érintés elmosódott élménye marad meg bennem.”

Jóhiszeműsége, neveltetése, naivitása az oka annak, hogy eszébe sem jut fellázadni, amiért leszállítják a munkába induló autóbusról és „bevagonírozzák” a Németország felé tartó vonatba.

Megadóan tűri az utazás megpróbáltatásait, nem vonja kétségbe a láger-állapot célszerűségét sem. Eszébe sem jut megszökni, pedig alkalma lett volna rá, még akkor, amikor a rendőrök a begyűjtőhelyre kísérték. „... a becsület érzése bizonyult” benne erősebbnek.

Apatikusan tűri azt is, ahogyan egyik lágerből a másikba sodródik. Fogolytársai közül – az egy Citrom Bandi kivételével – senkit sem enged közel magához.

A szemtelen ábrázolásmód, a túlzott tárgyilagosság teszi lehetővé, hogy a másiról is tárgyilagosan, nemegyszer a pozitívumokat hangsúlyozva szóljon. (Rokonszenzvel nézi a német katonákat, még azt is meg akarja érteni, aki egyre nehezebb cementes zsákot cipeltet vele.)

Kertész Imre nem a haláltáborok borzalmait emeli ki tehát, hanem azt, ami az adott viszonyok között jó. E megállapításokból nem hiányzik az ironia és önironia sem. „... szeretnék kicsit még élni ebben a szép koncentrációs táborban.” – mondja, amikor Zeitzből visszaviszik Buchenwaldba. , ki tudja miért. Köves Gyuri sem tudja, hogy „sorstalan” lágerkalandjaiban miért szegődik mellé – többször is a véletlen, a szerencse: Véletlenül nem kerül a kivégzendők közé (mert 16 évesnek mondja magát) szerencséje van, mert szimpatikus a francia orvosnak, aki kigyógyítja súlyos betegségéből, s a csodával határos módon kerül rendes kórházba, majd egy év múlva haza, Budapestre.

Kertész Imre regényének fogadtatása ambivalens. A legtöbb kritika a főhős álnaív magatartása s jellemének mesterségesen kreált stílusban való megnyilvánulása miatt érte. Nem eléggé nyilvánvaló, hogy a történetet a 15 éves kamasz, Köves Gyuri meséli el, nem pedig az író. A főhőst sem az apa, sem az iskola nem nevelte az életre, innen a mindenre rácsodálkozó naivitása, „zsidóságával sem tudja mit kezdjen; nemzete zsidónak, a zsidók magyarnak tartják.” Iskola helyett az „élet iskolája”, sors helyett „sorstalanság” jut neki. Elvették tőle azokat a sors-lehetőségeket, amelyeket történelmi kényszer nélkül bejárhatott volna

Ezért megdöbbentő a regény befejezése: Hazatérése után a pesti utca forgatagában hirtelen honvágyat érez a tábor iránt, ahol tisztább, egyszerűbb volt az élet, ahol... boldog volt.....

A mű bírálói, az irodalmi kritika kifogásai:

- Köves Gyuri tudatlansága illetve álnaivitása okán nem érit, nem akarja megérteni az egész zsidó-kérdést, s a veszélyt sem, amely fenyegeti. (Annamária dilemmája a zsidó-identitással kapcsolatban)
- Romlatlansága, hiszeműsége a magyarázat arra, ahogy a pék zsidógyűlöletét értelmezi. (Egy eszme igazsága kormányozza, amikor valamennyit „lecsíp” a zsidók kenyér-fejadagjából)
- Rabtársait nem látja éppen bizalomgerjesztőnek mi több „gyanúsak” („szétálló fülük, előre meredő orruk, leesett apró, ravasz fényű szemek”)
- A krematórium hátránya „egyfajta diákcsíny érzését” keltik benne:”... gondoskodás, szeretet veszi őket körül.

Groteszk:

- A gyermekek labdázhatnak meg énekelnek, s az a hely, ahol megfullasztják őket, igen szép gyep, liget meg ágyasok közt fekszik.

- A regény nyelve túlzottan választékos (mesterkél), díszített, sok a körülményesen fogalmazott mondat és a vissza-visszatérő fordulat: természetesen, nagyjában-egészében, valóban stb.
„Maga a vizsgálat különben mindössze csak amúgy két-három másodpercet vehetett (körülbelül) igénybe. Az orvoshoz is mindjárt bizalmat éreztem, mivel igen jó megjelenése s rokonszenves, hosszas, borotvált arca volt, inkább keskeny ajkakkal, kék vagy szürke, mindenesetre világos, jóságos tekintetű szemmel.”